

MILJØVERNDEPARTEMENTET

Utfordringer på kjemikalieområdet

Statssekretær Heidi Sørensen
Miljøverndepartementet

Kjemikaliedagene 2011
Oslo, 8.nov. 2011

Foto: Klima- og forurensningsdirektoratet

Jeg vil først få takke for invitasjonen til å komme på Kjemikaliedagene 2011.

Denne konferansen er en viktig og sentral møteplass for industri og myndigheter som jobber med og er opptatt av kjemikalier og trygg håndtering av disse.

Utfordringer og mål på kjemikalieområdet

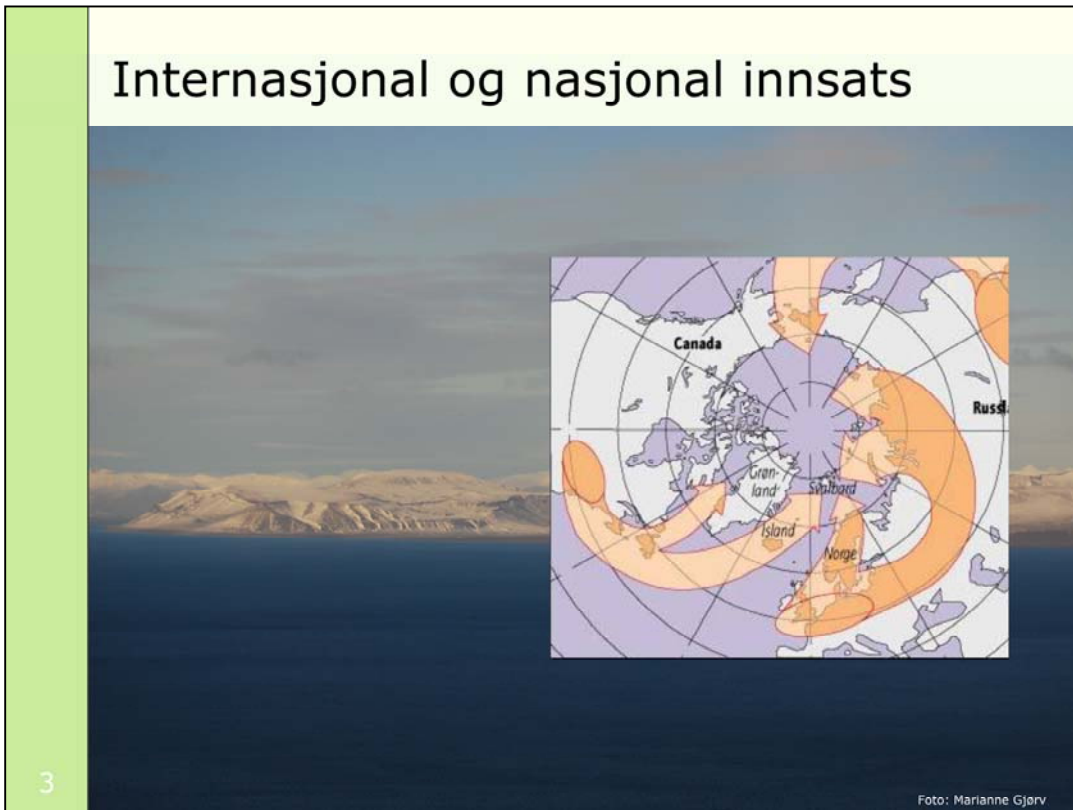

Miljøgifter er stoffer som brytes svært langsomt ned i naturen og hoper seg opp i næringskjedene. Miljøgiftene er derfor en alvorlig trussel mot biologisk mangfold, matforsyning og helse for kommende generasjoner.

Utslipp av miljøgifter må stanses og kjemikalier må ikke skade helse og miljø. Helse- og miljøfarlige kjemikalier fører til sykdommer som kreft og allergier, og kan skade forplantningsevne og arvestoff.

Vi har et nasjonalt mål om stans i utslipp av miljøgifter innen 2020. Siden Norge mottar store mengder miljøgifter gjennom langtransportert forurensning, og at vi handler internasjonalt med produkter som kan inneholde slike stoffer, vil internasjonale løsninger være en forutsetning for at vi når dette målet.

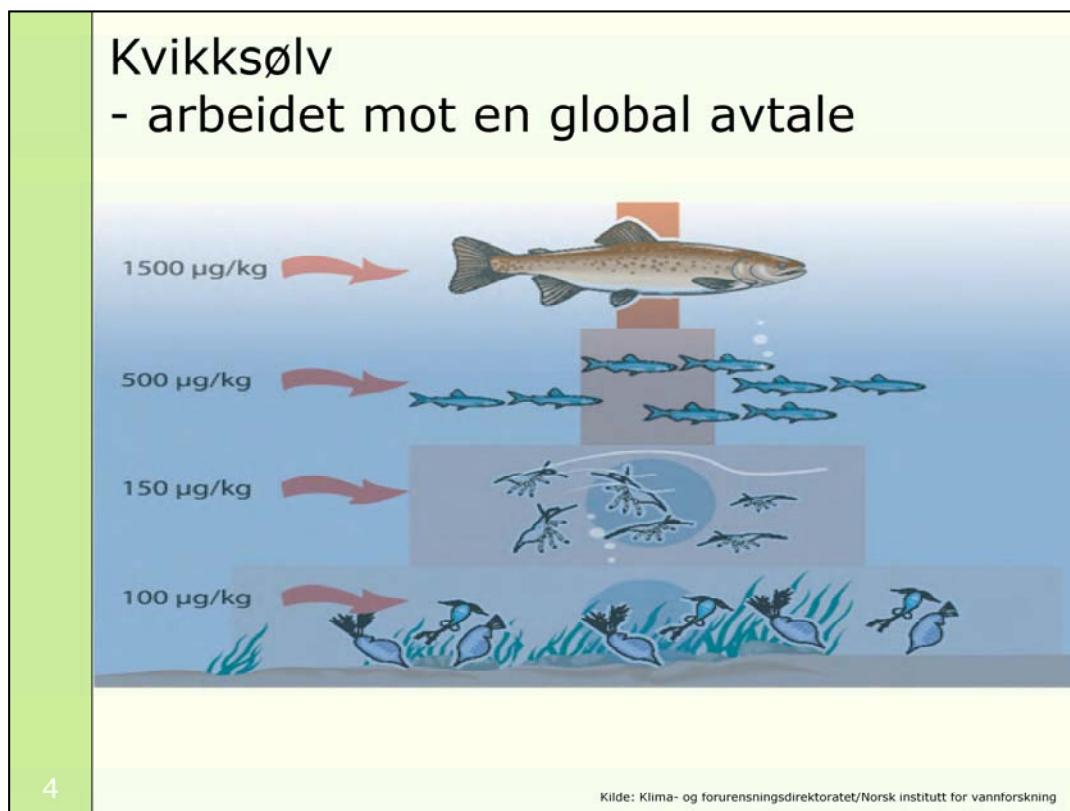
Internasjonal og nasjonal innsats

Siden miljøgifter transporteres på tvers av landegrenser, må vi må fokusere og handle internasjonalt for å kunne møte utfordringene på kjemikalieområdet.

Men det er også fortsatt behov for nasjonale tiltak, av flere årsaker:

- Det er fortsatt områder som er forurenset.
- Vi har prioriterte stoffer vi fortsatt ikke har nådd målene for.
- Vi må kunne vise til gode nasjonale tiltak og innsats for å få gehør for internasjonale handlinger.

Kvikksølv er en svært alvorlig trussel mot helse og miljø.

Stoffet hoper seg opp i næringskjeden, og fostre og barn kan få varige utviklingskader når de utsettes for kvikksølv.

Norge har hele tiden arbeidet aktivt for å få til en bindende global kvikksølvavtale for å stanse utslippene så langt som mulig, og har hatt en ledende rolle i å fremme dette alternativet.

Det var derfor svært gledelig da verdens land, på møtet i 2009 i styret i FNs miljøprogram, ble enige om å starte forhandlinger om ny bindende kvikksølvavtale.

Norge vil ha stort trykk på dette arbeidet fremover mot 2013. Forhandlingene omfatter både industriutslipp, utslipp fra kullkraftverk, utvinning av kvikksølv (gruver), og bruk i produkter og prosesser, og finansiell støtte til utviklingsland.

I Norge har vi gjort mye de siste 15 årene med å redusere bruk og utslipp, og har gode eksempler vi kan vise til og bruke i forhandlingene.

Kvikksølvkutt i Europa - norsk forslag

I tillegg til global innsats er det også viktig å jobbe regionalt med reduksjon av kvikksølvutslipp.

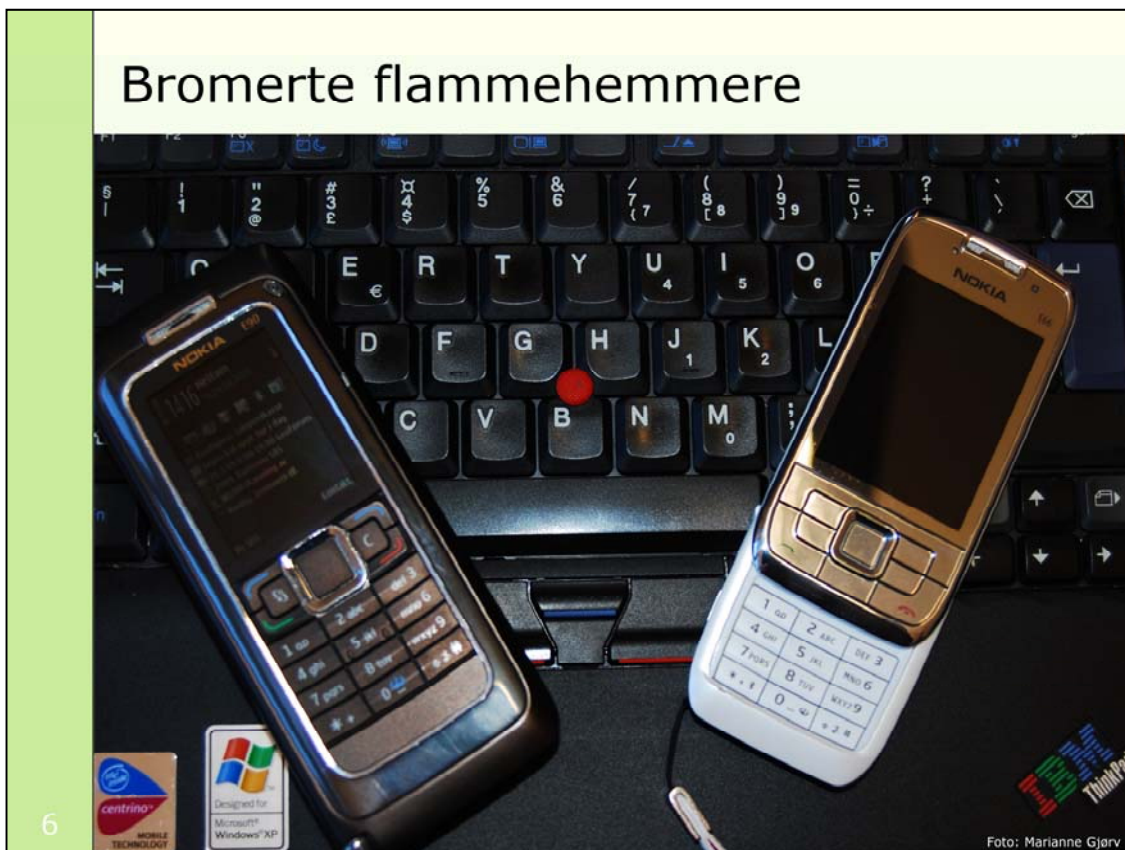
Klima- og forurensningsdirektoratet har gjort en omfattende jobb med et forslag om forbud mot visse kvikksølvforbindelser under REACH, som kan føre til at det europeiske utslippet av kvikksølv reduseres med 4 – 7 prosent. Disse forbindelsene brukes ved produksjon av visse typer polyuretanplast.

Vi kan forvente at EU kan vedta et forbud mot disse kvikksølvforbindelsene i 2012.

Vi har også en stor egeninteresse i dette forbudet. Brorparten av kvikksølvutslippet i Norge i dag kommer med luftstrømmer fra andre land.

I Norge har vi hatt forbud mot bruk av kvikksølv i produkter siden 2008.

Bromerte flammehemmere

Bromerte flammehemmere er en gruppe på om lag 70 ulike stoffer som hemmer utvikling av brann. Bromerte flammehemmere benyttes blant annet i elektriske og elektroniske produkter – som datautstyr, TV-er og mobiltelefoner. Flere av stoffene har hormonforstyrrende egenskaper og kan skade utvikling og reproduksjonen hos mennesker og dyr. Vi har funnet HBCDD og PBDE i isbjørn, og i luft på Svalbard finner vi PBDE. I en fersk undersøkelse av "nye" bromerte flammehemmere i dyrearter på Svalbard, ble stoffene TBB og BEHTBT funnet. Slike funn viser langtransport av stoffene.

Stoffene penta-BDE, okta-BDE og deka-BDE er forbudt i Norge. I 2011 ble HBCDD omfattet av godkjenningsordningen under REACH. Det vil si at det kreves en særlig godkjenning for å kunne bruke stoffet etter 2015. Virksomheter som ønsker å bruke HBCDD må søke om godkjenning for hvert bruksområde dersom de fortsatt ønsker å markedsføre eller bruke dette. Dette vil også gjelde i Norge.

Gjennom Stockholm-konvensjonen ble ni nye stoffer i 2009 omfattet av forbud eller strenge restriksjoner, herunder den bromerte flammehemmeren penta-BDE som var foreslått av Norge og okta-BDE som var foreslått av EU.

Flere stoffer er til vurdering i den faglige ekspertkomiteen under Stockholm-konvensjonen, og nå i oktober 2011 vedtok denne komiteen å anbefale inkludering av den bromerte flammehemmeren HBCDD som var foreslått av Norge.

Stoffet HBCDD er da vurdert som en persistent organisk forbindelse som bør reguleres globalt. For oss er dette et helt sentralt arbeid. Mye kan oppnås når det blir internasjonal enighet om utfasing av denne type stoffer.

Prioriterte stoffer – på rett vei

Listen over prioriterte miljøgifter inkluderer 30 stoffer/stoffgrupper. De samlede nasjonale utslippene av miljøgifter på denne listen er redusert fra 1995 til i dag.

For de fleste av stoffene er utslippene redusert med over 50 % i forhold til 1995, og for mange av stoffene er reduksjonen betydelig mer. Særlig industriutslipp har gått ned. Dette viser at innsatsen nytter!

Utslipp av flere stoffer er redusert med mer enn 90 % - blant andre kortkjedede klorparafiner, nonyl- og oktylfenoler og deres etoksilater, pentaklorfenol og enkelte tensider, heksaklorbenzen, 1,3-dikloreten, PFOS og PFOS-relaterte forbindelser, tetrakloreten (PER), tributyltinnforbindelser (TBT) og triklloreten.

De nasjonale utslippene av kvikksølv, kadmium, krom, bly, dioksiner, muskxylen og klorerte alkybenzener KAB er redusert mellom 60 – 80 % i perioden 1995 – 2008.

Fortsatt utfordringer for noen stoffer

Til tross for veldig god måloppnåelse for mange stoffer er det fortsatt utfordringer knyttet til enkelte av stoffene.

Dette gjelder blant annet bromerte flammehemmere hvor den samlede bruken har vært økende.

De økte utslippene i Norge skyldes i hovedsak økt bruk av produkter som inneholder de bromerte flammehemmerne HBCCD og TBBPA.

For de seks nyeste stoffene på prioritetslisten – bisfenol A, D5, dodecylfenol, PFOA, 2,4,6-tri-tert-butylfenol og triklosan – har vi så langt lite forbruks- og utslippsdata.

For disse stoffene trenger vi bedre datagrunnlag og dette arbeidet er satt i gang.

Bly

Bly er ett av stoffene på listen over prioriterte stoffer. Bly som spres i naturen blir værende der lenge, og det er innført en rekke nasjonale og internasjonale tiltak for å begrense spredningen av bly.

Et av de norske tiltakene er et totalforbud mot blyhagl. For at forbud som dette skal ha en reell effekt på spredningsbegrensning er det av stor betydning at forbudet ikke har begrenset virkeområde.

Nanomaterialer

forskning.no 08. november 2009

Hovedkategorier kultur samfunn helse jord og skog miljø teknologi hav og fiske

Finn fram bakgrunn debatt forskeren forteller kommentar multimedia nytt fra akademi

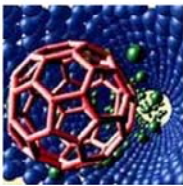
Stor nano-usikkerhet

Nanoteknologi er et av de raskest voksende fagområdene innen forskning og utvikling - globalt og nasjonalt. Et stort antall produkter er allerede på markedet, men fortsatt finnes det ingen spesielle krav verken til godkjenning, merking eller avfallsbehandling.

Morten Günther
kommunikasjonskonsulent

Tirsdag 10. juni 2008
kl. 05:00

I samarbeid med Bioforsk

Bioforsk Jord og miljø har sammen med Statens Forurensningstilsyn (SFT) nylig publisert en rapport som peker på en rekke mulige negative miljøeffekter av produserte nanopartikler.

- Den nye SFT-rapporten er en gjennomgang av vitenskapelig litteratur som omhandler mulige negative miljøvirkninger av produserte nanopartikler, forteller seniorforsker Erik J. Jøner ved Bioforsk Jord og miljø som har ledet arbeidet med rapporten.

Tema

- Nanoteknologi
- Materialteknologi

Nanopartikler

- Handler om å utvikle teknikker for å styre naturens minste byggeklosser.
- Ved å sette sammen atomer på andre måter enn naturen selv gjør, kan forskere lage materialer som har helt nye egenskaper.
- Størrelsene regnes i nanometer, som er en milliarddel av en meter.
- Teknologien brukes eller kan tenkes benyttet, i materialer som maling og smøremidler, elektronikk, optikk, mat, kosmetikk og medisin.
- Flere produkter som inneholder nanopartikler er allerede i salg, f.eks. solkrem med sinkoksid, golfkøller med nanokarbon, produkter til selvrensende overflater

10

Bruk av nanoteknologi og nanomaterialer øker raskt. Denne bruken vil få innflytelse på flere samfunnsområder, også for å fremme bærekraftig utvikling.

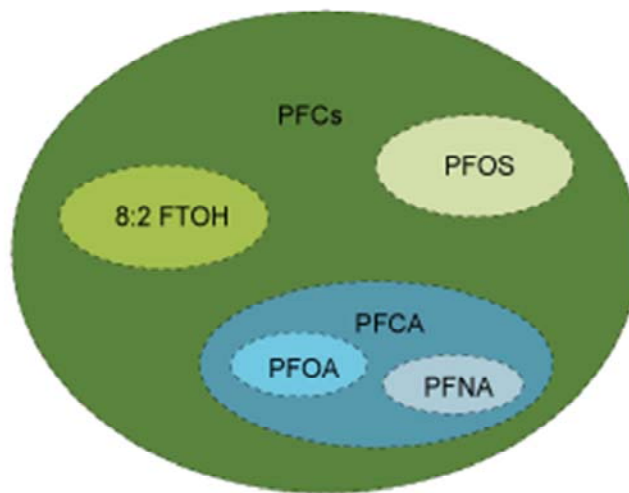
Flere produkter på markedet som inneholder nanomaterialer – for eksempel forbrukerprodukter som klær, kosmetikk, elektroniske produkter

Det er imidlertid manglende kunnskap om hvilken helse- og miljørisiko bruken av nanoteknologi og nanomaterialer kan utgjøre. Det er også tvil om gjeldende regelverk fungerer godt for nano. Det er derfor viktig at vi satser på å øke kunnskap om helse- og miljøeffekter gjennom blant annet styrket forskning på området, og sikrer regulering som gir like god beskyttelse for helse og miljø som for andre stoffer.

Norge deltar i arbeidet som pågår for å utvikle bedre testsystemer og verktøy både i EU/EØS gjennom REACH og i OECD, samt nordisk samarbeid om testing av utvalgte materialer.

Perfluorerte organiske forbindelser – PFOS, PFOA og PFC

→ Forskjellige typer polyfluorerte organiske forbindelser (PFC)

11

KILDE: Klima- og forurensningsdirektoratet / www.miljostatus.no

Perfluorerte organiske forbindelser (PFCs) er en stor gruppe av kjemiske stoffer og totalt finnes det flere hundre forbindelser.

Vi vet at stoffene PFOS og PFOA har alvorlige helse- og miljøskadelige effekter, at vi finner de igjen i miljøet og at de ikke brytes ned. Vi har derimot mangelfull kunnskap om effektene av de andre stoffene.

Både PFOS og PFOA er omfattet av 2020-målet, og målsettingen for PFOS er nådd. Siden dette er stoffer som transporteres over lange avstander, er internasjonale reguleringer viktig.

PFOS er nå omfattet av Stockholm-konvensjonen, men foreløpig med unntak for en del bruksområder. Vi bidrar derfor i det videre arbeidet under konvensjonen for at disse unntakene skal fases ut.

Hormonforstyrrende stoffer

Hormonforstyrrende stoffer benyttes som betegnelse på naturlig forekommende eller industrielt fremstilte kjemikalier som kan påvirke hormonbalansen hos mennesker og dyr, og føre til uønskede effekter.

I Norge har vi spesielt satt søkelys på følgende stoffer som har – eller mistenkes å kunne ha hormonforstyrrende effekter:

bisfenol A
DDT og andre klororganiske plantevernmidler
dioksiner
ftalater
nonyl- og oktylfenoler og deres etoksilater
PCB
tinnorganiske forbindelser

Flere av disse stoffene er strengt regulert i Norge.

Men igjen ser vi behov for mer kunnskap – blant annet for å øke kunnskap om virkning og årsakssammenhenger mellom eksponering og effekter.

Videre er utvikling av testmetoder for å kunne identifisere stoffer som kan påvirke hormonbalansen viktig.

Det er stort fokus på arbeid med hormonforstyrrende stoffer både i nordisk sammenheng og på europeiske nivå hvor vi deltar i arbeidet.

Cocktail-effekten av kjemikalier

13

Foto: Marianne Otterdahl-Jensen

Kombinasjonseffekter av kjemikalier, omtalt som cocktail-effekter, er også i søkelyset.

Når mennesker utsettes for ulike stoffer samtidig, kan det oppstå kombinasjonseffekter av kjemikalier. Kombinasjonseffekter medfører at risikoen for effekter kan endre seg. For eksempel kan man utsettes for et enkelt stoff i en bestemt mengde, som i seg selv ikke utgjør en risiko, men det kan oppstå en risiko hvis man da samtidig utsettes for andre stoffer.

Dette er en komplisert problemstilling, og hvor behovet for mer kunnskap er betydelig.

EU har igangsatt nye forskningsprosjekter, her inngår blant annet undersøkelser av hormonforstyrrende effekter av blandinger av kjemikalier i de mengder som vi utsettes for til daglig.

Forurenset grunn

For å oppnå resultater på kjemikalieområdet, er det helt sentralt å jobbe internasjonalt, både på regionalt og globalt nivå. Imidlertid er det også viktig med nasjonale innsats, og forurenset grunn er et eksempel på behov for nasjonale tiltak.

Forurensning i jord og i sjøbunn kan spres til omgivelsene, og tas opp i dyr og menneskers næringskjede. Arbeidet med å rydde opp i forurenset grunn og sjøbunn er høyt prioritert, og det er bl.a. utarbeidet to handlingsplaner på området.

Det er flere steder i Norge hvor det er for høye konsentrasjoner av miljøgifter i grunnen. Denne typen forurensning kommer først og fremst fra gamle industriutslipp og annen næringsvirksomhet i tillegg til utlekking fra gamle avfallsfyllinger og krigsetterlatenskaper.

Opprydding i gamle forurensninger har pågått i flere tiår, og innsatsen har så langt vært konsentrert om de 600 mest forurensete lokalitetene myndighetene kjenner til.

Miljøvernmyndighetene har sørget for opprydding rundt 100 av disse. Tilstanden for de øvrige 500 lokalitetene er kartlagt og oppryddingsarbeid er satt i gang der kartleggingen har vist at forurensningen kunne spres til verdifulle kystområder eller ha en helserisiko.

Innsats nytter – Killingdal-området i Trondheim

Det er spesielt gledelig at jeg som trønder kan trekke frem et eksempel fra Trondheim på at innsats nytter.

Jeg var for ikke så lenge siden i Trondheim for å åpne Killingdal-området, sammen med ordfører i Trondheim Rita Ottervik og Lars Haltbrekken i Naturvernforbundet.

Dette området har vært et av de mest forurensede områdene i Norge, siden det har vært en utskipningshavn for Killingdal gruver, og området har vært inngjerdet og utilgjengelig for allmennheten i mange år.

Etter omfattende innsats for å rydde området, har Killingdal nå blitt et svært attraktivt grøntområde og kan benyttes til rekreasjon for folk, som vi ser på bildet.

Tilsyn og kontroll med farlig avfall

16

Dette bildet viser farlig avfall som lå fritt tilgjengelig på kaia i Vadsø sentrum. Slik skal det ikke ligge. Det er viktig at avfall og produkter som inneholder miljøgifter, samles inn og håndteres på en forsvarlig måte.

Transport av avfall på tvers av landegrensene er vanlig.

Illegal eksport av avfall forekommer, og slik eksport fra Norge til utviklingsland har blitt avdekket av myndighetene.

[klikk] Tilsyn og kontroll er viktige virkemidler i miljøvernpolitikken. Det er med på å beskytte folks helse og miljøet. Det er også med på å sikre likhet for lovverket.

Det skal ikke lønne seg for noen å tjene penger på å bryte loven når andre bruker store ressurser på lojalt å følge opp regelverk.

Kontroll av biloppsamlingsplasser

17

Foto: Marianne Gjerv

Over 100 bilopphuggere ble kontrollert av landets 18 fylkesmenn i løpet av sommeren 2011. Resultatene viser at bransjen har blitt bedre siden den forrige landsdekkende aksjonen i 2005, men miljøarbeidet er fortsatt ikke godt nok. Aksjonen avdekket 290 brudd på regelverket.

Dette er de mest alvorlige lovbruddene:

Kravene til å sortere ut miljøgifter før vrakpressing brytes av hver femte biloppsamler.

Tre av ti biloppsamlere mellomlagrer farlig avfall ulovlig.

Hver femte biloppsamler kan ikke dokumentere at farlig avfall er levert godkjent mottak.

Hver fjerde biloppsamler mangler tilstrekkelig fast dekke. Uten fast og tett dekke vil miljøgifter fra oljer og annet avfall kunne forurense grunn og grunnvann.

Tre av ti biloppsamlere mangler rutiner for drift av oljeutskiller som skal hindre at olje går ut med avløpsvannet.

Fylkesmennene følger opp lovbrudd og forbedringspunkter overfor hver enkelt bedrift. Aksjonen viste samtidig at bransjen har beveget seg i riktig retning på flere områder.

For å finne ut om noe er farlig, kan man snart gå inn på nettsiden – "ErDetFarlig.no –om farlige stoffer i forbrukerprodukter".

Dette er en forbrukernettside om hvordan unngå de verste stoffene, hvordan velge de beste alternativene og hvordan bli kvitt avfallet.

Nettstedet lages av Klima- og forurensningsdirektoratet, i samarbeid med Stiftelsen miljømerking og Mattilsynet.

Industriens innsats i arbeidet med REACH og klassifisering og merking av kjemikalier (CLP)

19

Fotos: Klima- og forurensningsdirektoratet

Jeg vil gi stor honnør til industrien og deres innsats spesielt i forhold til oppfølging av de to store systemregelverkene våre på kjemikalieområdet – REACH og CLP (klassifisering og merking av kjemikalier).

REACH og CLP er helt sentrale regelverk for myndighetene i forhold til å oppnå god beskyttelse av menneskers helse og miljøet.

Vi er fullt klar over at dette arbeidet også krever mye av dere!

Innsats for en giftfri fremtid

Med stortingsmelding nr. 14 (2006-2007) *Sammen for et giftfritt miljø – forutsetninger for en tryggere fremtid* ønsket regjeringen å legge til rette for at vi sammen kunne skape et giftfritt miljø og en tryggere fremtid.

Mye er gjort for å redusere risikoen for helse og miljø fra helse- og miljøfarlige kjemikalier, men det er ikke tilstrekkelig for å møte de langsiktige utfordringene.

Vi må fortsatt ha store ambisjoner for å sikre kommende generasjoners helse, miljøet og fremtidig matforsyning.

Kjemikaliepolitikken og tiltak som gjennomføres skal sikre et høyt beskyttelsesnivå for både forbrukere, arbeidstakere, mennesker via miljøet og miljøet. Førre var-prinsippet skal brukes når kunnskapen om risiko for helse og miljø er usikker.

Regjeringen oppnevnte et miljøgiftsutvalg som skulle gi innspill til norske myndigheter om konkrete tiltak som kan iverksettes for at utslipp av miljøgifter stanses innen 2020. NOU 2010:9 *Et Norge uten miljøgifter*. Utvalgets anbefalinger viser at vi er på riktig vei i arbeidet vårt, men at det blant annet er utfordringer knyttet til for eksempel produkter.

Takk for meg – og lykke til med konferansen!